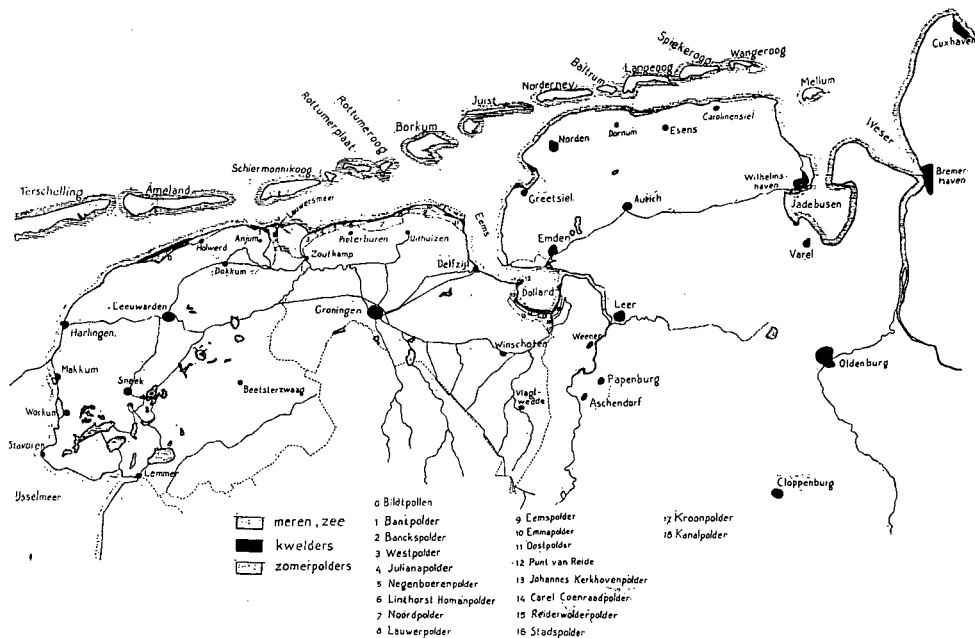

Ganzen langs de Groninger kust

Over de vogelwereld in onze provincie was tot voor kort weinig bekend. Ko Zweeres schrijft: 'het binnendijkse landbouwgebied heeft landschappelijk een slechte reputatie enz.', maar verderop: 'wie dit gebied voor het eerst bezoekt en slechts de minder goede reputatie kent, zal verrast zijn' (Naar rijke vogelgebieden, K. Zweeres). J. H. Dam zegt in 'Natuurgebieden van Nederland': 'de avifauna van Groningen is als gezegd weinig spectaculair'. In het 'Beste Vogelboek' komt Groningen er wat beter af. Bij de bespreking van onze provincie staat: 'Wie nu meent dat van Groningen alleen de randen aantrekkelijk zijn, moet toch stellig ook elders op verkenning uitgaan'.

Het is te begrijpen dat de Groningers zelf allereerst getracht hebben, een beter inzicht in de eigen vogelwereld te verkrijgen en daardoor de image te verbeteren. De oprichting van 'Avifauna Groningen' waaraan o.a. de Vogelwerkgroep van de K.N.N.V. afd. Groningen actief meewerkt, heeft hier een stoot in de goede richting gegeven. Wanneer ik nu toch over een vogelgroep schrijf die zich voor een belangrijk deel in het randgebied ophoudt, is dit zeker niet omdat de vogelbelevissen in het binnenland van minder gehalte zouden zijn. Maar over de Groninger kust zijn we nl. momenteel het beste geïnformeerd, terwijl in het binnenland veel onderzoek plaats vindt dat nog niet afgerond is.

Wenden we ons nu tot de ganzen van de Groninger kust, dan dient allereerst iets over die kust gezegd te worden. De Groninger kustlijn heeft na de inpoldering van de Lauwerszee in 1969 een nieuw aspect gekregen met als meest westelijk punt Lauwersoog en in het oosten, op de grens met Duitsland, Nieuw Statenzijl. We kunnen dit gebied grofweg in tweeën verdelen. Ten eerste het gebied ten Westen van Delfzijl met zijn polders gelegen aan de Waddenzee, ten tweede het Oostelijk gedeelte: 'Het Dollardgebied'. Dit laatste vertoont eveneens het beeld van polders maar nu gelegen langs het mondingsgebied van een rivier, de Eems, die zich tot zeearm verbreedt. Het geheel is vergelijkbaar met het gebied van de Westerschelde.

Het gebied buitendijks waar zich een belangrijk deel van het leven van de ganzen afspeelt, is uit een vijftal delen samengesteld. Ten eerste de kwelders. Deze zijn het hoogst gelegen, meestal echter niet meer dan 1 tot 1½ meter boven de hoogwatergrens. Alleen bij springtij en stormvloed wordt dit gebied overstroomd. Naar het wad eindigen ze vaak met een vrij steile wand om over te gaan in het tweede gebied: het zoute slik met zijn typische flora. Aan de Noord-Groninger kust volgt hierop ten derde het gebied van de landaanwinningswerken. Evenwijdig aan de kust zijn schermen van rijnshout opgesteld met loodrecht op de kust talloze greppels. Het doel is dat het met slik beladen binnenstromende water achter de schermen de vaste deeltjes laat bezinken. Nog steeds vindt hier gebiedsuitbreiding op vreedzame wijze plaats en worden nieuwe polders ingedijkt. Als vierde zone volgt dan het eigenlijke wad, het gebied dat onder het niveau van het gemiddelde laagwater ligt. Men treft hier uitwijdingen aan met een breedte die varieert van enkele meters tot enkele kilometers en die soms meer dan 30 meter diep zijn. Dit is het z.g. prielenstelsel. Als vijfde zijn er nog de onbegroeide of vrijwel onbegroeide platen, die bij normale vloed niet overstroomd worden. Dit is het beeld zoals we het in zijn volledige ontwikkeling ten Westen van Delfzijl vinden.

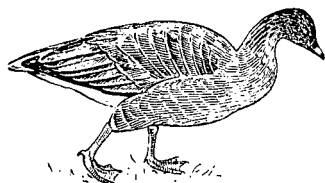
In het Dollardgebied is het beeld wat eenvoudiger. Hier vindt men een kweldergebied zonder de genoemde landaanwinningswerken; vervolgens vooral in het Oostelijk gedeelte een rietzoom en dan het gebied van de zeearmen met slikken en platen.

Achter de hoge zeedijk treft men van West naar Oost gaande de volgende polders aan: in het Waddenzeegebied de Westpolder, Julianapolder, Negenboerenpolder, Linthorst-Homanpolder, Noordpolder, Lauwerspolder, Eemspolder, Emmapolder en Oostpolder; langs de Dollard zijn het vanaf de Punt van Reide de Johannes Kerkhovenpolder, Carel Coenraadpolder en Reiderwolderpolder. De polders langs de Dollard zijn in de strijd tegen het binnengedrongen water teruggewonnen stukken land.

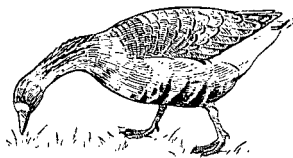
Enkele soorten ganzen verblijven in de polders binnendijks. Meestal bedragen de aantallen slechts enkele honderden. De grootste troepen, soms duizenden kan men op de kwelder en bij de rietzoom waarnemen. Over de aantallen, die op het wad en vooral op de platen verblijven, zijn we nog slecht geïnformeerd. Tochten per boot, evenwijdig aan de kust, brachten aan het licht, dat er ook daar ganzen verblijven. Luchtverkenning werd wel overwogen maar nog niet uitgevoerd.

De ganzen langs onze kusten kunnen we grofweg verdelen in 'grauwe' en 'zwarte' ganzen. Tot de 'grauwe' behoren: de Grauwe gans, de Kolgans en de Rietgans. Tot de 'zwarte' behoren: de Brandgans en de Rotgans. De meer zeldzame soorten zoals Dwerggans, Kleine rietgans, Canadagans, Roodhalsgans en Sneeuwgans, die alle in het genoemde gebied werden waargenomen, zijn hier buiten beschouwing gelaten.

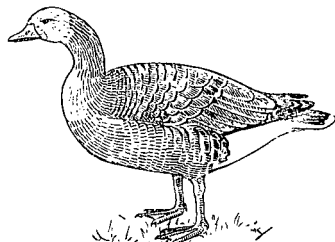
Kort weergegeven is de Grauwe gans een grijsbruine vogel met peentjeskleurige snavel, de Kolgans heeft een witte ring op de grens van snavel en voorhoofd, de Rietgans is een 'grauwe' gans met een oranje-zwartblauwe snavel.

Rietgans

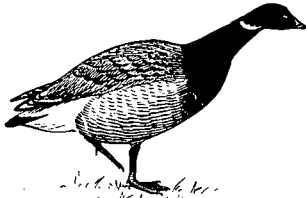

Kolgans

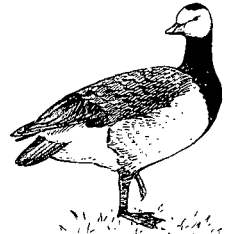

Grauwe gans

De Brandgans heeft duidelijk witte wangen, de Rotgans is geheel zwart met een enkel lijntje aan de hals (bij volwassen dieren).

Rotgans

Brandgans

Wanneer we nu de soorten stuk voor stuk bezien, dan kunnen we zeggen dat de Grauwe gans (*Anser anser*) voornamelijk in het Dollardgebied voorkomt; slechts aantallen die nauwelijks 100 ex. overschrijden, treft men langs de Groninger Noordkust aan en dan vooral in de maanden oktober en november wanneer deze soort doortrekt. In het Dollardgebied kunnen dan aantallen van 800-1100 bereikt worden. In het algemeen trekt de Grauwe gans daarna verder door, zodat in de maanden dec.-jan. tot half februari deze soort hier niet voorkomt. Slechts in het seizoen 1967-'68 werd de Grauwe gans continu in het Dollardgebied waargenomen. In het midden van maart tot half april valt het moment van de terugtrek. De aantallen zijn dan kleiner en variëren van ± 400 -600. Vooral kans op deze soort hebben we in het gebied ten Westen van Nieuw Statenzijl tot de uitmonding van de Nieuwe Buitengeul van Reiderland. Het uitstromende water bij Nieuw Statenzijl heeft hier een brede rietgordel doen ontstaan waarin ze graag verblijven. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van de daarachter gelegen platen. Slechts op een enkel punt bij de uitmonding bij Nieuw Statenzijl kan men deze platen met de daarop aanwezige ganzen overzien. We kunnen dan ook met zekerheid zeggen dat de opgegeven aantallen bepaald te laag liggen. Het is practisch wel zeker dat ook hier de Grauwe gans op de platen en het open wad overnacht. Betreffende de Dollard als voedselgebied is nog weinig aan waarnemingen bekend. Wel beschikken we over een aantal gegevens van Sikkema, die deze soort in de polders van het Waddengebied aantrof op gras-, klaver- en bietenland en kweldergras.

De Kolgans (*Anser albifrons*) treft men practisch uitsluitend in het Dollardgebied aan. In het algemeen zijn de aantallen in de herfst gering. Slechts december 1969 met ± 1200 springt hier uit. De maxima vallen van begin tot half maart. Deze bereikten in de jaren 1967-'70 een hoogtepunt op 1-3-'68 met 5 à 6000 ex. Er is bij deze soort wat meer kans dat zij de wintermaanden in het Dollardgebied doorbrengt. De Kolgans wordt vooral op de hoge kwelders waargenomen, kleine aantallen bevinden zich in de rietzoom. Deze ganzensoort houdt van open gebied en wordt vaak tot vlak aan de dijkvoet aangetroffen. De grootste concentraties ziet men bijna ieder jaar in de buurt van het Ambonezenkamp en aan beide zijden van de Nieuwe Buitengeul van Reiderland, in het buitendijkse gebied van de Carel Coenraadpolder. Betreffende het voedselgebied van de Kolgans dient nog veel onderzoek verricht te worden. Interessant is in dit opzicht de waarneming in de Johannes Kerkhovenpolder van ± 1200 ex., terwijl op het Hebrecht ± 20 km van de Dollard gelegen Kol- en Rietganzen te samen voedselzoekend werden waargenomen.

De Rietgans (*Anser fabalis*) neemt onder de grauwe ganzen een bijzondere plaats in. Deze soort is zowel doortrekker als overwinteraar. De Rietgans toont geen voorkeur voor een van beide genoemde gebieden. De aantallen zijn niet hoog en laten meestal slechts enkele honderden exemplaren zien. Zo het maximum in 1969 in het Dollardgebied met ± 500 ex. in maart; in 1970 waren er in februari in het Noord-Gronings gebied ± 750 ex. in de Dollard. Hoewel 1971 als ganzenjaar minder goed was, werden er toch weer troepen van 100-150 stuks in het Oostelijk deel van de Carel Coenraadpolder aangetroffen. Vooral tijdens strenge winters beginnen we nu over aardige reeksen waarnemingen te beschikken zowel van de Noord-Groninger kust door C. P. Sikkema in de winter van 1969-1970 als over de Dollardpolders door J. de Jonge en J. A. Loterijman. Waarom verblijven nu de Rietganzen juist in strenge winters bij ons? Waargenomen is, dat ze vooral bij strenge vorst en sneeuwval in vrij grote aantallen de mondingen van de Elbe passeren en dan via de Duitse kust Noord-Nederland bereiken. Wat zijn de voedselterreinen van deze ganzensoort? In het Dollardgebied, waar de Rietgans vooral op de binnendijkse polders naar voedsel zoekt, treft men ze vooral aan op wintertarwe en op percelen waar het vorig jaar aardappelen werden geteeld. In het Noord-Groningerland waren het vooral percelen gras- en klaverland. De slaapplekken van deze soort liggen meestal op het open water. Van hieruit trekken de vogels 's morgens naar de meer naar binnen gelegen polders. Zo werd op 1-2-'70 een grazende troep rietganzen in de Carel Coenraadpolder geobserveerd, die regelmatig door van 't wad afkomstige groepjes werd versterkt. Het blijkt nu dat de ganzen vaak in flinke troepen vanuit het Dollardgebied het binnenland intrekken, waar op geschikte plekken naar voedsel wordt gezocht. De Ekamp bij Beerta, Vriescheloo, het Rhederveld, Het Hebrecht, tot zelfs het gebied van Bourtange, ± 30 km van de Dollard, zijn zulke plaatsen. Het afgelopen winterseizoen hebben de Groningse en Oost-Friese ornithologen langs beide zijden van de grens getracht, iets van deze voedselvluchten vast te leggen. Het is wel zeker dat hier pendelbewegingen tussen de Dollard en het binnenland bestaan. Het geheel wordt echter nog verder gecompliceerd door echte trekbewegingen en vluchten tussen de diverse voedselplaatsen, waarbij verstoring ook een rol speelt. Veel onderzoek zal hier nog nodig zijn.

De Brandgans (*Branta leucopsis*) komt practisch uitsluitend aan de Noord-Groninger kust voor. In het Dollardgebied liggen de aantallen alle onder de 50 stuks, behalve op 15-2-'67 toen Timmerman er 400 ex. vaststelde. Vóór 1942 werden duizenden exemplaren regelmatig op de destijds uitgestrekte kwelders achter de Eemspolder gezien. Dit gebied werd in 1942 ingedijkt tot de tegenwoordige Emmapolder. De Brandgans verlegde nu zijn winterverblijf naar het Lauwerszeegebied. Kwamen er in 1945-'46 nog slechts 40 ex. in dat gebied voor, in 1958-'59 was dit aantal tot 17.000 gestegen. Nu de afsluiting van de Lauwerszee in 1969 een feit geworden is, zoeken deze ganzen in toenemende mate ook de polders ten Oosten van de Pier op. Hoewel buiten ons gebied vallend, heeft men zich met grote bezorgdheid afgevraagd hoe het wel met de Bantpolder zou gaan. Ofschoon hier de verkeersweg nu vlak langs loopt, ziet men toch in dit als natuurreservaat gespaarde gebied nog steeds grote troepen ganzen. Een enkele keer trekt het bestand zich terug in een laag gelegen meer beschut gedeelte. Hiernaast zagen we in het afgelopen seizoen grote troepen in het centrale deel van het Lauwerszeegebied. Terwijl er na 1967 practisch geen Brandganzen in het Dollardgebied werden gezien, neemt deze soort het laatste jaar weer in aantal toe, mogelijk ook onder invloed van de behoefte om in Oostelijke richting geschikte terreinen op te zoeken. Deze ganzensoort komt vooral op de kwelders voor, terwijl in de Westpolder brandganzen binnendijks, fouragerend op winterkoren, werden waargenomen.

De Rotgans (*Branta bernicla*) komt uitsluitend in het Waddengebied voor. Timmerman vermeldt in december 1963 nog rotganzen in het Dollardgebied, nadien zijn ze hier niet meer waargenomen. De maxima zijn niet hoog. Een record aantal was 750 ex. op 17-2-'67 in de Linthorst-Homanpolder. In het najaar en winter kiest de rotgans het Waddenzee- en Deltagebied als verblijfplaats. De vroegste data vallen op 6 en 7 sept., de laatste eind mei. De Rotgans is wel in zeer sterke mate in zijn wintergebied aan zee gebonden. Hij rust en slaapt op het water en zoekt in de ondiepe gedeelten naar voedsel. De Dollard biedt deze soort onvoldoende mogelijkheden om aan de kost te komen. Langs de Waddenkust in Noord-Groningen trof Sikkema de soort fouragerend op slikkige en begroeiende delen van het wad, af en toe ook op het gras van de hoge kwelder.

Overzien we het geheel, dan kunnen we zeggen dat de Grauwe gans zich vooral ophoudt in de rietgordel van Nieuw Statenzijl tot de Punt van Reide, de Kolgans vooral sterk geconcentreerd is in het gebied van de Nieuwe Buitengeul van Reiderland tot in de Johannes Kerkhovenspolder, de Rietgans vooral in de binnendijkse polders, zowel in het Dollardgebied als aan de Noord-Groninger kust, wordt gezien en de beide 'zwarte' ganzensoorten verreweg de voorkeur geven aan het Waddenzeegebied. De Brandgans heeft hierbij de neiging geschikte terreinen naar het Oosten te gaan bezoeken, terwijl de Rotgans vooral op de Waddenkust van de eilanden voorkomt.

Van half februari tot half april is er langs de Groninger kusten veel op het gebied van ganzen te zien. Laten we zolang als het nog mogelijk is, de kansen aanpakken om van deze ongemeen interessante vogelsoorten wat meer te weten te komen. De Groninger ornithologen zullen hierbij graag als ontvangende partij optreden als u onze provincie wilt bezoeken. U zult daar geen spijt van hebben.

Adres van de schrijver:

Nieuws van de Natuurbeschermingscommissie

In de loop van deze maand zal aan de afdelingen worden toegezonden de zojuist gereed gekomen: 'HANDLEIDING VOOR HET INVENTARISEREN VAN NATUURTERREINEN'.

Dit boekwerkje geeft aan, hoe men te werk moet gaan als men inventarisatiewerk wil gaan doen. Is dit niet een goede activiteit voor uw afdeling? Zo ja, dan komt deze handleiding u goed van pas, want alvorens u komend voorjaar kunt beginnen, moeten er nog wel een paar voorbereidingen worden gemaakt. Vraag uw afdelingsbestuur er naar of vraag uw eigen exemplaar aan bij de Natuurbeschermingscommissie, p/a Theophile Vethaak, Populierenlaan 193, Amstelveen-34.

VANGEN VAN GOUDPLEVIEREN IN NEDERLAND

Onze lezers hebben uit de dagbladen vernomen, dat de Belgische regering na lang aandringen van natuurbeschermings-instanties en particulieren tot het verbieden van de in dat land zo beruchte vogelvangst besloot. Maar in Nederland worden - zij het op beperkte schaal - nog steeds Goudplevieren met slagnetten gevangen. Het Europese Coördinatiecomité tegen de Vogelvangst protesteerde hiertegen onlangs bij minister Lardinois en verzocht deze om een desbetreffend verbod. Het Hoofdbestuur der K.N.N.V. heeft zich achter dit verzoek gesteld.